

In memoriam

France Kidrič

Dne 11. aprila 1950 je umrl dr. France Kidrič, predsednik Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Njegova smrt je bolešno presenetila ves slovenski kulturni svet, ki se ga je nekaj dni prej spominjal ob njegovi sedemdesetletnici. Znanstvena dediščina, ki nam jo je zapustil kot literarni zgodovinar, je izredno bogata: najnovejša bibliografija njegovih del v Letopisu Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, druga knjiga, Ljubljana 1947, ki me vsebuje njegovih objav iz zadnjih let, obsega 363 števil. Kidrič ni bil le znanstvenik in univerzitetni učitelj na področju slavistike, bil je tudi eden od stebrov naše univerze kot trikratni dekan filozofske fakultete, kot rektor in kot eden od glavnih borcev za njeno ohranitev v stari Jugoslaviji, bil je eden od iniciatorjev ustanovitve naše Akademije znanosti in umetnosti, ki si ga je po osvoboditvi izbrala za svojega predsednika. V času druge svetovne vojne je neuklonljiv prenašal vsa preganjanja, odločen kakor vedno v obrambi stališča, ki ga je spoznal kot pravilno. Ne more biti moja naloga, da bil tu ocenjeval njegovo življenjsko delo na področju literarne zgodovine ali v našem kulturnem življenju sploh (prim. za zdaj osmrtnice v Novem svetu V, 1950, str. 385—90 in članka A. Ocvirk in B. Krefta v Slavistični reviji III, 1950, str. 1—15). Tu tudi ni mesto za osebna pričevanja, s kakšno milnostjo in odločnostjo je prenašal preganjanja v času zadnje vojne. Moja naloga je le, da poskušam označiti pomen Kidričevega življenjskega dela za one historične panoge, ki naj jih posebej gojita naše društvo in naša revija.

Kidričeve objave iz prvih desetletij njegovega dela označuje ostro obračunavanje z dotedanjo literaturo, kjer so avtorji često prepisovali drug od drugega trditve, ki niso bile dovolj utemeljene v virih, aplicirali od drugod prevzete splošne sodbe na našo zgodovino, pisali sinteze, ne da bi prej zbrali in preštudirali v poštevh prihajajoče vire, ali pa interpretirali te vire tendenciozno v korist svojim svetovnonazorskim, nacionalnopolitičnim in drugim orientacijam. V njegovih poznejših spisih se ta polemična nota še pojavlja, vendar pa stopaj v ozadje v primeri z drugo, pozitivno noto, ki obstoji pri njem seveda tudi že prej: zbrati za posamezna vprašanja vse v poštevh prihajajoče vire in literaturo in nato kritično ugotoviti, kaj je posameznik, posamezna struja itd. hotel, mislil in naredil, predeh se izreče o tem sodba. Izvajanje takega programa za študij vsega slovenskega slovstva do srede 19. stoletja (zlasti slovstva, kakor ga je on pojmoval) ni bilo lahka naloga, a Kidrič je imel v tem prizadevanju, čeprav so bile težkoče zlasti za novejša razdobja vedno večje, vendar velike uspehe, za kar se je imel zahvaliti svoji veliki energiji in sistematskemu načinu dela; v tem duhu je vzgajal tudi svoje učence. Ti njegovi postulatj v osnovi niso danes prav nič zastareli, oni ne veljajo le za literarno zgodovino, ampak za vse zgodovinske panoge in v nekem smislu za znanstveno delo sploh; s to značilnostjo svojega dela je Kidrič prišel do mnogih trajnih rezultatov in ustvaril dragocena izhodišča za nova raziskavanja.

Za odgovor na vprašanje, kaj je po Kidriču predmet raziskavanja starejšega slovenskega slovstva, je značilen podnaslov njegove Zgodovine slovenskega slovstva od začetka do marčne revolucije (oz. pozneje: do Zoisove smrti): Razvoj, obseg in cena pismenstva, književnosti in literature; pismenstvo so mu rokopisni spomeniki, književnost vse, kar je tiskano, literatura proizvodnja z umetniškimi stremljenji, slovstvo pa vse to skupaj in razen tega še v ustnem izročilu živeča

narodna pesem in proza (str. 1* dodatka k 5. zvezku Zgodovine). Estetski vidik mu ni izključni vidik, zlasti ne za starejša razdobja slovenske literarne zgodovine, estetska komponenta mu je le »enakovredna komponenta poleg raznih drugih komponent« (O literarni zgodovini, Ljubljanski Zvon XLVII, 1927, str. 451) in on si odgovarja na vprašanje, za katero razdobje je že mogoče kak drug vidik zane-mariti. Kidrič hoče ostati zgodovinar slovstva, on ne piše izrazito političnozgodovinskih študij kakor Prijatelj; a njegov pojem slovstva je zelo širok in zato široko tudi področje njegovega dela. Med osebnostmi, ki jih študira, niso le književniki in ljudski pevci, slavistični in sorodni znanstveniki, gospodarski pisatelji, verski avtorji, prirodoslovni in medicinski avtorji, ampak tudi nepisatelji (ljudje iz državne uprave, plemiči, cerkveni dostojanstveniki in pridigarji, pedagogi, tiskarji, knjigarnarji itd.), ki imajo kak odnos do slovstva in slovstvenikov ali o njih kaj odločajo, v njegovih delih ne najdemo samo podatkov o rodu in vseh straneh življenja pesnikov in pisateljev, ampak tudi o političnih, nacionalnih in verskih ideologijah (zlasti v njihovem odnosu do jezika in slovstva), o šolah, bibliotekah, knjigarnah, tiskarnah, časopisih in društvih raznih vrst itd. Tak program dela je značilen za Kidriča kot znanstvenika že v zgodnji dobi, a v njegovih objavah od tridesetih let dalje postaja zavestni interes za politična in ekonomsko-socialna vprašanja ter njihovo povezanost z razvojem slovstva pri njem še mnogo bolj izrazit. Ni mi treba posebej poudarjati, kakšen pomen ima tako zasnovano delo tudi za druga področja historičnega raziskovanja, zlasti za politično in tudi za ekonomsko ter socialno zgodovino. Tri glavna razdobja Kidričevih raziskovanj — reformacija, narodni prerod, Prešeren — pripadajo epohi, ki jo je kritična politična, ekonomska in socialna zgodovina pri nas raziskovala manj kakor srednji vek, kjer ista zastavila svoje delo Ljudmil Hauptmann in Milko Kos, in tudi manj kakor kasnejše 19. stoletje. Zato je razumljiva Kidričeva tožba: »Značilno je, kako slabo so osvetljena pri nas razdobja, kjer se literarni zgodovinar zanaša na bodoče delo političnega zgodovinarja, a ta zopet meni, da opravi glavno delo že on!« (O literarni zgodovini, n. o. m., str. 453). Verjetno je, da se bodo v bodočnosti bavili z nekaterimi problemi, ki jih je študiral Kidrič, različni raziskovalci, tudi raziskovalci različnih historičnih ved. Oni bodo morali imeti vsi v evidenci široko zasnovano delo, ki ga je opravil Kidrič, opirali se bodo na njegove rezultate in se ga s hvaležnostjo spominjali.

Ocena Kidričevega življenjskega dela o stališču gospodarske, socialne in politične zgodovine bi mogla tvoriti predmet posebne študije. Nekaj bežnih pripomb sem dal svojčas v poročilu o njegovi Zgodovini (GMDS XXII, 1941, str. 153—54). On je nekatere probleme rešil, drugod izklesal kamne, ki jih bodo drugi vzdali v večjo stavbo. Nedvomno je Kidrič med najbolj pomembnimi predstavniki generacije, ki je dvignila slovensko znanost in kulturo na višjo raven in niso samo literarni zgodovinarji tisti, ki obžalujejo, da bo ostal njegov Prešeren torzo, da Kidriča pri nadaljevanju Slovenskega biografskega leksikona ne bo mogoče v resnici nadomestiti in da ga bomo tudi drugod bridko pogrešali.

Fran Zwitter

Vladislav Fabjančič

17. junija 1950 je umrl na domu v Čevljarski ulici št. 2 znani zgodovinar Ljubljane višji arhivar Vladislav Fabjančič. Kakor pokojni dr. Rudolf Andrejka tudi Fabjančič po svojih študijah ni bil zgodovinar, vendar se je s svojo vestnostjo, natančnostjo in razgledanostjo znal uveljaviti tudi v tem področju in nam je zapustil številna dela, nekatera docela temeljnega pomena za poznavanje razvoja našega mesta. Z njegovo izgubo je zazijala v lokalni historiografiji prav znatna in težko nadomestljiva vrzel.

Njegov oče je bil učitelj in lastnik malega posestva z mlinom, mati Marija, rojena Gregorin, pa poštarica. Vladislav se je kot drugi otrok rodil 19. maja 1894 na Bučki pri Krškem. Po končani ljudski šoli je obiskoval gimnazijo izmenoma v Novem mestu in v Ljubljani (I. drž. gimnazija), kjer je tudi maturiral leta 1912. Prav v tem času je prvič posegel v politično življenje s članstvom in delom pri